

Х. М. Притула

кандидат економічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувача сектору
проблем транскордонного співробітництва
ДУ «Інститут регіональних досліджень
Імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

Я. Я. Калат

молодший науковий співробітник
сектору проблем транскордонного співробітництва
ДУ «Інститут регіональних досліджень
Імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів

ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

У статті досліджено сучасний стан соціально-економічного розвитку сільських територій Чернівецької області. Зокрема, проаналізовано активність Чернівецької області в транскордонному співробітництві та реалізації Програм транскордонного співробітництва Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства. Визначено основні напрями впливу єврорегіонального співробітництва на розвиток сільських територій в рамках єврорегіону «Верхній Прут». Запропоновано напрями соціально-економічного розвитку прикордонних сільських територій з врахуванням можливостей єврорегіонального співробітництва.

Ключові слова: сільські території, транскордонне співробітництво, єврорегіональне співробітництво, регіональна політика, транскордонні проекти, соціально-економічний розвиток, єврорегіон «Верхній Прут».

Prytula K., Kalat Y. EURO-REGIONAL COOPERATION AS A FACTOR SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF RURAL OF CHERNIVTSI REGION

In the article the modern state of socio-economic development of rural areas of Chernivtsi region is investigated. In particular, the activities of Chernivtsi region in the implementation of cross-border cooperation and of Programs cross-border cooperation are analyzed. The main areas of impact of Euro-regional cooperation for the development of rural areas within the Euroregion "Upper Prut" are identified. The directions of socio-economic development of border rural areas with taking into account capacities of the Euro-regional cooperation have been suggested.

Keywords: rural areas, cross-border cooperation, Euro-regional cooperation, regional policy, cross-border projects, socio-economic development, the Euroregion "Upper Prut".

Сучасний етап інституційних і структурних перетворень в Україні характеризується необхідністю забезпечення сталого розвитку сільських територій як важливої передумови збалансованого регіонального розвитку, збереження просторової цілісності природних екосистем, формування експортного потенціалу країни тощо. Протягом останніх десятиліть наявні проблеми сільських територій не вирішувались і лише накопичувались. Значущість сільських територій як місця проживання третини населення країни, як основних продуцентів і гарантів продовольчої безпеки країни, відповідальних також і за екологічну складову розвитку більшої частини території країни, спонукає до нагального вирішення існуючих проблем, що є можливим лише за комплексного, системного та диференційованого підходу до забезпечення умов їх сталого розвитку та підвищення їх конкурентоспроможності. Це вимагає розробки особливих заходів для кожної конкретної території, які базуватимуться на системних оцінках рівня її розвитку та інвестиційної привабливості.

Побудова типологій сільських територій вимагає вибору певного набору критеріїв, за якими вона буде здійснюватись. Одним з таких критеріїв є просторове розміщення сільських територій, за яким можна виділити приміські, транзитні, гірські, прикордонні території тощо. Характерними особливостями сільських територій прикордоння є їх віддаленість від центральних регіонів країни, які на сьогодні виступають ареалами концентрації інвестиційної та економічної активності. Водночас, вони володіють додатковими конкурентними перевагами, пов'язаними з можливостями, які відкриваються у рамках здійснення транскордонного співробітництва, яке покликане стати важливим інструментом реалізації державної регіональної політики саме на прикордонних територіях.

Значний внесок у розробку теоретико-понятійної бази дослідження сільських територій та науково-методичних засад їх розвитку було зроблено В. Борщевським, Ю. Губені, П. Саблуком, О. Павловим, В. Рябоконем, В. Чеботарьовим, В. Юрчишином та іншими українськими науковцями. Проблематиці

транскордонного співробітництва присвячені праці таких українських вчених як І. Артьомової, П. Беленького, Н. Мікули, А. Мокія, С. Писаренко та інших. Однак, недостатньо вивченими залишаються питання впливу транскордонного співробітництва на соціально-економічний розвиток сільських територій.

Метою статті є визначення можливостей єврорегіонального співробітництва в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій Чернівецької області.

Особливістю розвитку сільських територій Чернівецької області є їх наближеність до державного кордону, що зумовлює орієнтованість їхньої виробничо-господарської діяльності на експорт та імпорт товарів у режимі прикордонної торгівлі. Слід зазначити, що в нинішніх умовах у цій торгівлі домінує переважно імпортна складова. До того ж значна частина трудових ресурсів прикордонних регіонів «вимивається» у сфери трудової міграції та човникової торгівлі.

Станом на 1 січня 2014 року у 51,5% сільських населених пунктах Чернівецької області кількість мешканців перевищувала 1000 осіб, що є найвищим показником в Україні. 76,6 % валової продукції сільського господарства виробляється господарствами населення, хоча лише 15,17% працюючого сільського населення є зайнятим у сільському господарстві, мисливстві та наданні пов'язаних з ними послуг. Відповідно продуктивність праці є низькою – 134 433,6 грн на 1 зайнятого у сільському господарстві. Сільські території Чернівецької області характеризуються невисокими в порівнянні з його середнім значенням по Україні обсягами сукупних ресурсів та грошових доходів сільських домогосподарств, проте кращими показниками демографічного розвитку (середня очікувана тривалість життя при народженні становить більше 72 років).

Вирішити зазначені проблеми та посилити позитивні тенденції розвитку сільських територій дозволить активізація транскордонного співробітництва. Його розвиток спрямований в першу чергу на забезпечення високої якості життя мешканців прикордонних територій, інфраструктурне забезпечення відповідних територій, вирішення спільних проблем суміжних територій тощо. Інструментами такого співробітництва можуть виступати нові форми транскордонної співпраці, зокрема єврорегіони, досвід формування та функціонування яких має Україна з 1993 року.

Єврорегіон «Верхній Прут», за участі Чернівецької області, й надалі залишається одним із функціонуючих єврорегіонів України поряд із Карпатським єврорегіоном, єврорегіоном «Буг» і єврорегіоном «Нижній Дунай». Він створений 22 вересня 2000 року на основі Угоди між Чернівецькою областю України, Ботошанським та Сучавським повітами Румунії, Бельцьким та Єдинецьким повітами Республіки Молдова відповідно до положень Договору про добросусідство і співробітництво між Україною та Румунією, Протоколу про тристороннє співробітництво між Урядами України, Республіки Молдова та Румунії, підписаного у м. Ізмаїлі 4 липня

1997 року. Згідно з Розпорядженням Кабінету міністрів України від 14 лютого 2002 року №59 цей єврорегіон розглядається як пілотний для «експериментального відпрацювання в його межах механізмів транскордонного співробітництва як елементів процесу європейської інтеграції і розбудови регіональної політики». У жовтні 2003 року до єврорегіону приєдналися Івано-Франківська область України, а замість двох молдовських повітів, після проведення нової адміністративно-територіальної реформи, до складу єврорегіону входять шість новоутворених районів Молдови: Глоданий, Брічень, Єдинець, Окниця, Ришкань та Фелешть.

Єврорегіон «Верхній Прут» є не тільки формою міжрегіонального, а й частиною міждержавного транскордонного співробітництва. Проте відсутність статусу юридичної особи та функціонуючої асоціації в рамках єврорегіону, на зразок Асоціації Карпатського Єврорегіону, не дозволяє йому достатньо ефективно використовувати стратегічні можливості територій, які є його учасниками.

Зважаючи на довжину спільного державного кордону між суміжними прикордонними територіями Чернівецької області (Україна) та Ботошанського та Сучавського повітів (Румунія), який складає 226,4 км, найбільший вплив транскордонне співробітництво у рамках єврорегіону «Верхній Прут» здійснює на сільські території саме цих регіонів двох країн (див. рис. 1).

Формування і збереження на сьогодні значної асиметрії у розвитку між суміжними прикордонними територіями свідчить про незадовільний стан транскордонного співробітництва. Станом на 2013 р. ВРП на особу у Чернівецькій області був у 2,7 рази меншим порівняно з його значенням у Сучавському та Ботошанському повітах (жудецях). Значними є відмінності і за такими показниками як величина середньомісячної заробітної плати – у 1,7 рази менша, величина середньомісячної пенсії – у 1,6 разів менша, а рівень безробіття є практично у 2 рази вищим порівняно з прикордонними територіями Румунії. У порівнянні з молдовськими прикордонними регіонами, в Чернівецькій області у 2013 році економічна ситуація була значно кращою, зокрема, середньомісячна заробітна плата була у 1,3 рази вища, середньомісячна пенсія – у 2,3 рази вища, рівень безробіття був приблизно однаковий – 7,4% (Чернівецька область) і 6,6% (прикордонні регіони Молдови) (див. табл. 2). На сьогодні в умовах економічного спаду та різкої девальвації національної валюти показник середньомісячної заробітної плати на кінець 2015 року у Чернівецькій області становив 121,9 євро [1], що у 1,3 рази менше рівня показників молдовських прикордонних регіонів у 2013 році.

Важливою складовою розвитку сільських територій є їх фінансове забезпечення. Чернівецька область у програмному періоді 2007-2013 була залучена до реалізації проектів транскордонного співробітництва в рамках двох Програм Транскордонного Співробітництва Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства (ІТС ЄІСП): «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» і «Румунія – Україна – Молдова».

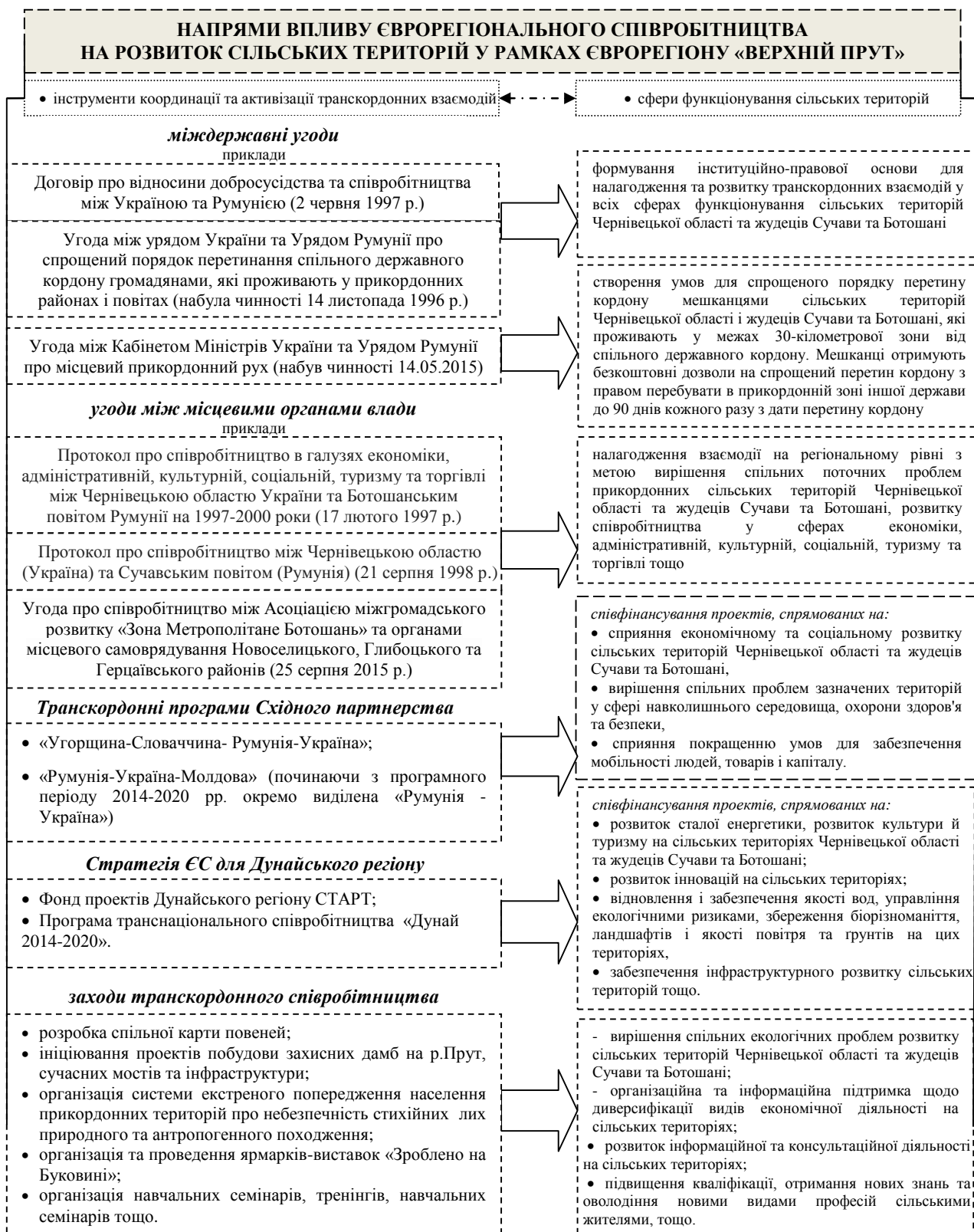

Рис. 1. Напрями впливу єврорегіонального співробітництва на розвиток сільських територій в рамках єврорегіону «Верхній Прут»*

*Джерело: авторська розробка

Таблиця 2

**Стан соціально-економічного розвитку
Чернівецької області та прилеглих до неї
прикордонних регіонів-учасників Єврорегіону
«Верхній Прут»**

№ п/п	Рік	Валовий внутрішній продукт, млн. євро	Валовий внутрішній продукт на особу, євро	Рівень безробіття, %	Середньо-місячна заробітна плата, євро	Середній рівень пенсії, євро
1	2	3	4	5	6	7
Чернівецька область (Україна)						
1	2010	939,41	1038,84	8,50	168,28	82,02
	2011	1079,26	1192,78	8,20	178,99	86,59
	2012	1281,98	1414,70	8,00	226,77	101,89
	2013	1296,60	1428,27	7,40	234,11	115,75
Відхилення регіонального показника, у %*						
2	2010	0,91	53,64	-4,94	20,84	16,34
	2011	0,92	53,56	-3,80	24,60	16,62
	2012	0,93	54,60	-6,67	23,03	16,50
	2013	0,95	54,72	-2,78	23,91	16,48
Сучава (повіт) (Румунія)						
3	2010	2386	3600	7,3	358	169
	2011	2484	3700	4,9	365	177
	2012	2453	3900	4,9	350	173
	2013	-	3946	4,7	388	180
Ботошань (повіт) (Румунія)						
4	2010	1309	3100	5,5	351	169
	2011	1368	3300	4,7	447	177
	2012	1298	3200	4,2	345	173
	2013	-	3675	4,4	378	180
Відхилення регіонального показника, у %*						
5	2010	2,92	37,14	6,8	-0,73	0,36
	2011	2,89	36,06	20,5	-10,55	0,68
	2012	2,80	35,82	20,9	25,26	-0,12
	2013	-	39,82	26,6	21,96	0,33
Співвідношення показників розвитку українського-румунського ТКР**						
6	2010	25,42	26,23	125,00	47,06	48,71
	2011	28,02	28,26	139,46	46,66	49,25
	2012	34,18	32,90	144,40	63,34	58,83
	2013	-	32,96	138,06	60,00	64,52
Окницький район (Молдова)						
7	2010	4,19	74,48	3,2	119,40	47,12
	2011	5,00	89,09	3,5	125,13	50,66
	2012	4,94	88,54	2,1	145,05	58,03
	2013	5,85	105,46	1,3	163,08	57,26
Бричанський район (Молдова)						
8	2010	1,52	20,05	1,2	117,58	46,85
	2011	2,48	32,95	1,6	118,16	50,41
	2012	3,21	42,97	0,9	143,33	57,57
	2013	3,13	42,06	0,8	148,20	56,85
Відхилення регіонального показника, у %*						
9	2010	0,13	81,04	38,2	28,90	4,61
	2011	0,15	79,19	36,4	27,00	1,83
	2012	0,14	78,73	43,2	28,12	0,39
	2013	0,15	79,71	38,2	21,12	3,28
Співвідношення показників розвитку українського-молдовського ТКР**						
10	2010	16452,01	445,74	386,36	130,65	181,86
	2011	14428,61	405,64	390,48	131,65	177,66
	2012	15729,82	419,27	615,38	144,92	182,04
	2013	14438,75	418,82	672,73	134,83	208,60

* - середнього значення по прикордонних територіях України (Rd) від його середнього значення загалом по країні (Nd) $(100 - \frac{Rd \cdot 100}{Nd})$;

** - середнє значення показника по прикордонних територіях України (Rd) до середнього значення відповідного показника по прикордонних територіях Румунії (Rfd), $\frac{Rd \cdot 100}{Rfd}$;

*** - середнього значення показника по прикордонних територіях України (Rd) до середнього значення відповідного показника по прикордонних територіях Республіки Молдови (Rfd), $\frac{Rd \cdot 100}{Rfd}$.

У рамках ПТС ЄІСП «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» (2007-2013 рр.) Чернівецька область долучилась до реалізації одного проекту як партнер («Люди для людей - ефективне співробітництво, засноване на любові до фольклору») разом із Фондом розвитку транскордонного співробітництва та спеціальних економічних зон (м. Ужгород) та Муніципалітетом Раславіце (Словацька Республіка), який став лідером.

У рамках попередньої програми ЄС «Україна - Румунія - Молдова» (2007-2013 рр.) Чернівецькій області вдалось пройти конкурсний відбір двом з трьох масштабних проектів на загальну суму 7,4 млн. євро. Вони стосувалися будівництва пунктів пропуску на українсько-румунському кордоні та створення системи оповіщення про можливі паводки та річках Прут та Сірет. У рамках цієї програми область долучилась до реалізації 51 проекту, у тому числі як лідер – до 16 проектів (див. рис. 2-3).

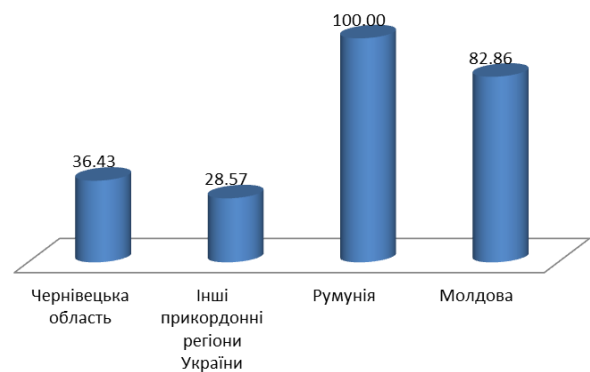

Рис. 2. Частка проектів, реалізованих країнами-учасниками ПТС ЄІСП «Україна - Румунія - Молдова» 2007-2013 рр. в якості лідерів та партнерів*

*Джерело: складено за [2]

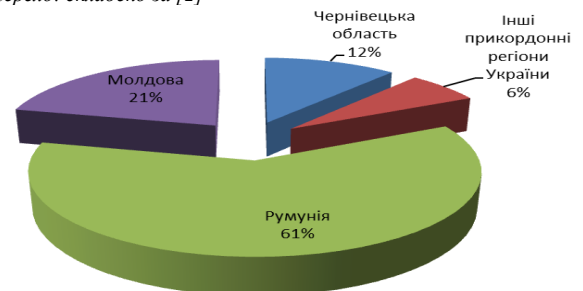

Рис. 3. Частка проектів, реалізованих країнами-учасниками ПТС ЄІСП «Україна - Румунія - Молдова» 2007-2013 рр. в якості лідерів*

*Джерело: складено за [2]

25,49% всіх проектів, реалізованих Чернівецькою областю у рамках ПТС ЄІСП «Україна - Румунія - Молдова» 2007-2013 рр., були спрямовані на збереження культурної спадщини та розвиток мистецтва. Також значна частка проектів була зорієнтована на розвиток туризму – 11,76%; зміцнення інституційної співпраці і співпраці мереж – 7,84%; забезпечення охорони здоров'я та соціальних послуг – 6%; нейтралізацію відходів і забруднення навколишнього середовища – 6%; розвиток сільського і лісового господарства, рибальства – 6%; освіти та навчання – 6%; інфраструктури – 6% і міських

поселень – 6%; а решта майже 20% транскордонних проектів були розподілені на інші напрями: поширення інноваційної обізнаності; ґрунт і якість повітря; соціальна інтеграція та рівні можливості; кластеризація і економічне співробітництво; управління водними ресурсами; водні шляхи, озера і річки; управління природними і техногенними загрозами, управління ризиками; транспорт і мобільність; малий і середній бізнес та підприємництво; безпека.

Передумовою соціально-економічного розвитку територій є узгодження економічних інтересів з суміжними прикордонними регіонами сусідніх країн. Відсутність на сьогодні спільного бачення розвитку суміжних прикордонних територій України та Румунії, України та Молдови, спільних стратегій розвитку цих транскордонних регіонів, та слабка інституційно-правова основа двосторонніх взаємин на регіональному та місцевому рівнях не дозволяють прикордонним сільським територіям ефективно розвиватися. Зокрема, відсутність сформованої інституційно-правової платформи розвитку транскордонного співробітництва не дозволить забезпечити реалізацію положень Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року, який є основним документом, що визначає регіональну політику у сфері розвитку сільських територій та транскордонного співробітництва.

Розвиток сільських територій Чернівецької області повинен базуватися на використанні можливостей транскордонного співробітництва у сфері організації прикордонної торгівлі як інструменту залучення фінансових ресурсів на території. Розробка і реалізація сучасних програм розвитку підприємництва, що передбачають залучення коштів трудових мігрантів та учасників прикордонної торгівлі у сферу легального бізнесу (транскордонний туризм, галузі інфраструктури і транзитних послуг, створення та функціонування гуртівень, складів, виставково-ярмаркових центрів, активізацію підсобних промислів тощо), дозволить наростити сільські виробничі потужності. Сільськогосподарська діяльність у прикордонних районах області повинна орієнтуватись на виробництво органічної продукції та перспективу налагодження експорту сільськогосподарської продукції з високою часткою доданої вартості (зокрема, продукції овочівництва, садівництва, технічних культур) у прикордонні регіони Румунії і Молдови.

Транскордонні проекти та Угоди щодо транскордонного співробітництва на сьогодні є найбільш дієвими у їх впливі на розвиток прикордонних територій. У той же час, транскордонні інноваційні структури (промислові, транспортно-логістичні парки тощо), транскордонні кластери та євро регіони, які потенційно можуть залучити значно більше інвестицій у розвиток відповідних територій та ефективніше використати існуючий потенціал прикордонних територій, не відіграють вагомій ролі у сучасному розвитку українських прикордонних

36 ів [3]. Внаслідок цього, з метою ефективного використання можливостей транскордонного співробітництва, зокрема, євро регіонального, у

стимулюванні соціально-економічного розвитку сільських територій Чернівецької області необхідно здійснити такі кроки:

- посилити інституційну спроможність місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування в частині підготовки та реалізації спільних транскордонних ініціатив;

- розробити механізм співфінансування проектів ТКС на регіональному рівні, в рамках якого перевага надаватиметься реалізації «твердих» проектів, які здійснюють відчутний соціально-економічний ефект на розвиток сільських територій;

- створити асоціацію органів місцевого самоврядування в рамках євро регіону «Верхній Прут», яка дозволить активізувати участь сільських мешканців у підготовці та здійсненні проектів розвитку їх громад;

- організувати доступність та своєчасність отримання інформації у сфері транскордонного співробітництва сільськими територіальними громадами шляхом забезпечення їх інтернет-комунікаціями;

- організувати транскордонні форуми, виставки, ярмарки і центри прикордонної торгівлі з метою популяризації товарів місцевого виробництва та активізації підприємницької діяльності на сільських територіях;

- розвивати прикордонну інфраструктуру шляхом відкриття нових пунктів пропуску (передусім пішохідних і велосипедних), що підвищить мобільність мешканців прикордоння.

Ефективне використання можливостей євро регіонального співробітництва як дієвого інструменту здійснення державної регіональної політики на прикордонних територіях дозволить активізувати інвестиційну підприємницьку діяльність на сільських територіях, сприятиме залученню додаткових фінансових ресурсів, розбудові прикордонної інфраструктури та формувати персональну відповідальність кожного сільського мешканця за себе і майбутній розвиток своєї території.

Список використаних джерел

1. Основні показники соціально-економічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/macro/12.15_.htm
2. Knowledge and Expertise in European Programmes [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.keep.eu/keep/>
3. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України»; наук. редактор В.С. Кравців. – Львів, 2016. – 121с.

References

1. Osnovni pokaznyky sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Chernivetskoï oblasti (2015), [The main indicators of socio-economic development of the Chernivtsi region.] [Online] Department of Statistics of Chernivtsi region. Official site. – Retrieved from http://www.cv.ukrstat.gov.ua/statinf/macro/12.15_.htm [in Ukrainian].
2. Knowledge and Expertise in European Programmes (2015), [Online] Retrieved from <http://www.keep.eu/keep/> (Accessed 14 Dec 2015).

3. Rozvytok transkordonnoho spivrobitnytstva: naukovanalytychna dopovid (2016), [The development of cross-border cooperation: scientific and analytical report.] [Online]In V.S.

Kravtsiv (Ed.), 121 p. – Lviv: SI «Institute of Regional Studies named after M.I Dolishnij of NAS of Ukraine» [in Ukrainian].

УДК 339.9 : 517.521 (477) (438)

К. Куцаб-Бонк

*Вища державна школа фахової освіти
імені св. Б. Маркевіча в Ярославі, Польща*

КОНВЕРГЕНЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ ТРАНСКОРДОННОГО РЕГІОНУ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС В УМОВАХ ПОГЛИБЛЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Досліджено основні закономірності та проблеми поширення конвергентних процесів у транскордонному просторі між Україною та ЄС в сучасних умовах європейської інтеграції. Виявлено пріоритетні напрями економічної трансформації ЄС, які визначають якість конвергентних процесів на зовнішніх кордонах цього об'єднання. Ідентифіковано основні точки зростання та бар'єри транскордонної конвергенції в умовах нових викликів європейської інтеграції. Сформульовано пропозиції для органів державної влади України щодо засобів підвищення ефективності транскордонного співробітництва з метою економічного розвитку прикордонних територій, які межують з ЄС, та їх наближення до інституційних і соціально-економічних стандартів цього об'єднання.

Ключові слова: транскордонний регіон, конвергенція, європейська інтеграція, соціально-економічний простір.

Kucab-Bak K. THE CONVERGENCE OF SOCIO-ECONOMIC AREA OF CROSS-BORDER REGION BETWEEN THE EU AND UKRAINE IN THE CONDITIONS OF EUROPEAN INTEGRATION' DEEPENING

The basic laws and the proliferation of convergent processes in the cross-border area between Ukraine and the EU in the current conditions of European integration are investigated. The priority areas for the EU's economic transformation are identified. It determines the quality of convergent processes at the external borders of the association. The main point of growth and barriers to cross-border convergence are Identify, in terms of the new challenges of European integration. Proposals for state power bodies of Ukraine are formulated. It means the improvements of the efficiency of cross-border cooperation with a view to the economic development of border areas, bordering with the EU, and their approach to the institutional and socio-economic standards of the association.

Key words: cross-border region, convergence European integration, socio-economic area.

Геополітичні трансформації, які визначають сучасний економічний дискурс у розвитку інтеграційних процесів на європейському континенті, зачіпають усі ланки системи дво- та багатосторонніх економічних відносин, включаючи транскордонне співробітництво регіонів. Це актуалізує проблематику дослідження основних закономірностей формування та функціонування різних елементів соціально-економічного простору, який охоплює прикордонні території ЄС та сусідніх із ним держав, насамперед України.

Зважаючи на тривалий період еволюції євроінтеграційних процесів, орієнтованих на залучення в єдину систему європейських гео економічних координат низки постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи, ця проблематика протягом тривалого часу перебуває в центрі уваги українських і закордонних науковців. Насамперед, це стосується праць Л. Бальцеровича, В. Борщевського, О. Власюка, Г. Колодка, Н. Мікули, Р. Федана, В. Чужикова та інших дослідників.

Так, О. Власюк відмічає провідну роль органів місцевого самоврядування в процесі активізації транскордонного співробітництва та становлення його нових форм в умовах поглиблення європейської інтеграції. Зокрема, він вказує: «У підвищенні конкурентоспроможності регіонів важливу роль мають відігравати органи місцевого самоврядування. Вони

несуть пряму відповідальність за ефективність розробки та реалізації програм залучення інвестицій, зокрема внутрішніх в економіку регіонів. Ними ж має бути забезпечена постійна підготовка та перепідготовка державних службовців органів місцевого самоврядування у сфері інвестиційного та інноваційного регіонального менеджменту» [2, с. 17].

Л. Бальцерович вбачає ключову ланку європейської інтеграції у конвергенції їх спільного соціально-економічного простору. При цьому він відзначає, що «європейським країнам не варто форсувати політичну інтеграцію, а натомість треба спочатку плекати органічне формування європейської тотожності». При цьому ідеолог польських реформ, які, в кінцевому підсумку привели країну в ЄС, наголошує: «Сполучені Штати Америки тримаються тому, що вони почали з нуля. Вони об'єднані спільною мовою і тотожністю». При цьому він залишається єврооптимістом, звертаючи увагу на те, що попри болісне минуле Європи і усвідомлення недоліків різних політичних систем і ринків у її межах, кризи обов'язково минатимуть, але їх уроки повинні засвоюватися урядами, щоб адаптуватися до майбутніх випробувань, своєчасно згладжуючи їх руйнівні ефекти. [8]

Інший польський економіст і колишній урядовець Г. Колодка звертає увагу на складний характер розгортання євроінтеграційних процесів, водночас, не